

Gecekondu Turizmi: Bir Çözüm Mü? Yoksa Bir Problem Mi? (Slum Tourism: Is it a Solution or a Problem?)

*Savaş YILDIZ^a , Zafer YILDIZ^b

^aProfessional Tourist Guide

^bKaramanoğlu Mehmetbey University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Karaman/Turkey

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi:
22.10.2018

Kabul Tarihi: 10.12.2018

Anahtar Kelimeler

Turizm
Getto turizmi
Gecekondu turizmi

Keywords

Tourism
Ghetto tourism
Slum tourism

Öz

Zaman içinde yaşanan teknolojik, siyasi, ekonomik ve kültürel değişim ve gelişmelere bağlı olarak insanların ihtiyaç ve isteklerinde değişimler ortaya çıkmaktadır. Turizm açısından bu değişim ise, insanın yeni ve denenmemiş olanı görme ve tecrübe etme isteğini arttırmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak turistik destinasyonların cezbedici güzelliklerinin yanı sıra turistlerin bu destinasyonların "öteki yüzü" olarak adlandırılan gecekondu, varoş, getto gibi mahrumiyet bölgelerine olan ilgileri de artmaya başlanmış ve bugün "gecekondu turizmi" olarak adlandırılan turizm türünün ortaya çıkmasına imkân vermiştir. Gecekondu bölgelerine olan ilginin artması, ilk zamanlarda sivil toplum kuruluşları tarafından gecekondu bölgelerine gerçekleştirilen turların daha sonra kâr amacı güden tur operatörleri tarafından yapılmaya başlanmasına yol açmıştır. Bu durum ise çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Literatür taraması temeline dayanan bu çalışmada gecekondu turizmi kavramı ortaya çıkışı, gecekondu turizmi destinasyonları ele alınmış ve gecekondu turizmi ile ilgili pozitif ve negatif görüşlerden yola çıkılarak gecekondu turizminin bir çözüm mü, yoksa problem mi olduğu sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Abstract

Changes in desires and the needs of the people emerge, depending on the technological, political, economic and cultural changes and developments that have taken place over time. In terms of tourism, this change increases the desire of people to see and experience what is new and untried. As a natural consequence of this situation, besides the attractiveness of tourist destinations tourists interest in the deprived areas, called slums, suburbs, ghettos, which are named as the "other side" of these destinations has begun to increase and it has enabled the emergence of a tourism model called "slum tourism" today. Growing interest in slum areas lead to profit-oriented tour operators organize the slum tours which were organized by non-governmental organizations in the beginning. This situation has brought various discussions with itself. In this study which is based on literature review, the emergence of slum tourism concept, slum tourism destinations are mentioned and it has been tried to find out whether the solution of the slums tourism is a solution or a problem by evaluating positive and negative opinions about slum tourism.

* Sorumlu Yazar.

E-posta: savasyildiz77@gmail.com (S. Yıldız)

Makale Künyesi: Yıldız, S. & Yıldız, Z. (2018). Gecekondu Turizmi: Bir Çözüm Mü? Yoksa Bir Problem Mi?. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(4), 974-992.

DOI: 10.21325/jotags.2018.344

GİRİŞ

Bir madalyonun iki yüzü gibi New York, Paris, İstanbul, Rio, Madrid gibi dünyanın en popüler turistik destinasyonların turistleri cezbeden güzelliklerinin yanı sıra gözlerden uzak olan bilinmeyen ve o destinasyonların yöneticileri ve insanları tarafından bilinmesi pek de istenmeyen kenar mahalle, getto, gecekondu mahallesi olarak da adlandırılan karanlık noktaları da mevcuttur. Bu, aslında turistik olan her destinasyon için geçerli bir durumdur. Ancak insanın en doğal özelliklerinden birisi olan merak duygusu, tatillerini geçirmek için gittikleri destinasyonlardaki güzelliklerin yanı sıra söz konusu bu destinasyonların öteki yüzünü, her türlü riski göze alarak gözlerden uzak olan yerleri ve buradaki yaşamları görme ve tecrübe etme isteğini kamçulamaktadır. İnsanın doğasındaki bu merak ise yeni bir turizm türü olan “gecekondu turizmi”nin (slum tourism) çıkış noktasını oluşturmaktadır. Ancak gecekondu turizmin çeşitli çevrelerde başlatmış olduğu bazı tartışmalar gecekondu turizminin gerçekte bir sorun mu yoksa bir çözüm mü olduğu sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

GECEKONDU KAVRAMI

Dilbilgisi açısından incelendiğinde “gece” ve “konmak” sözcüklerinin bir araya gelmesiyle bileşik bir sözcük haline gelen “gecekondu” sözcüğünün bir kavram olarak dilimize 1940-1950’li yıllarda girmiştir (Çakır, 2011, p. 212). “Gecekondu” sözcüğü halk tarafından dilimize sokulmuş ve anonim olarak nitelendirilebilecek bir ifadedir. Genel anlamda; “bir gecede, çok çabuk bir biçimde yapılmış barınak” anlamına gelen gecekondu kavramı karşılığında Meksika’da “rancho”, Brezilya ve Arjantin’de “macombo” veya “favela”, Tunus’a “gourbeville”, Cezayir’de “casbah”, Fas’ta “bidonville”, Hindistan’da “bustee” dir (Keleş, 2004, p. 545). “Gecekondu” ile ilgili olarak ulusal ve uluslararası alanda yapılmış çeşitli tanımlar söz konusudur. Türk Dil Kurumu’na göre gecekondu kavramı “İmar ve yapı kanunlarına aykırı olarak başkalarına veya kamuya ait arazi veya arsalar üzerinde toprak sahibinin bilgisi ve rızası olmaksızın acele yapılmış konut, kondu” olarak tanımlanmaktadır.

Gecekondu ile ilgili olarak Türkiye’de 775 sayılı Gecekondu Kanunu’nun 2. maddesinde gecekondu kavramına; “imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan izinsiz yapılar” şeklinde bir açıklama getirilmiştir (Yasin, 2010, p. 390).

Birleşmiş Milletler’ in “gecekondu” kavramı ile ilgili tanımı, “yasal olmayan yer işgali ya da az gelirli kimselerin yaptıkları barınak” şeklindedir (Çakır, 2011, p. 212). Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı (BM-HABITAT, 2001), BM insan Yerleşimlerinden sorumlu ajansa göre; “Gecekondu kentsel yoksulluğun fiziksel ve mekânsal bir tezahürüdür. Gecekondu mahallelerinde yaşayan insanlar, su, elektrik, temizlik ve çöp toplama gibi hizmetlerden çok az yararlanabilmektedirler veya hiç yararlanamamaktadırlar. Gecekondu mahallelerindeki konut yapılarının çoğu standartların altında ve yerel bina yönetmeliklerine uymamakla birlikte gecekondu sakinlerinin büyük bir çoğunluğu, ikamet ettikleri konutun veya başka herhangi bir güvenli mülkiyetin yasal mülkiyetine sahip değildir. Ayrıca, gecekondu mahalleleri genellikle kamu kurumları tarafından şehrin ayrılmaz bir parçası olarak tanınmamaktadır” (Gloria, 2011, p. 1-2).

Yapılan tanımlardan yola çıkarak gecekonduların ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Çakır, 2011, p. 212);

- a. İlgaldirler,
- b. Sağlık ve yapı standartlarının altındadırlar,
- c. Gecekondunun yapıldığı arazinin mülkiyeti bir başkasına aittir,
- d. Arazi sahibinin arazisine gecekondu yapılması hususunda rızası yoktur,
- e. Gecekondou yerel yönetimden alınması gereken izin ve ruhsat alınmadan yapılır,
- f. Hızlı bir şekilde inşa edilir,
- g. İnşası gizli bir biçimde gerçekleştirilir,
- h. Kişi, kendi mülkü olan arazide yapmış olsa bile gecekondu nitelik ve nicelik bakımından yoksun, yasalara aykırı ve izinsiz barınaklardır.

Gecekondulara ilişkin olarak yukarıda belirtilmiş olan özellikler göz önünde bulundurulduğunda herhangi bir yapının gecekondu olup olmadığı hakkında fikir sahibi olmanın daha kolay hale geldiği söylenebilir.

GECEKONDULARIN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Köklü bir ekonomik ve sosyal dönüşümü kapsayan modern çağ kentleşmesinin ardında hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde tarımın doğrudan geçim kaynağı olma rolünün daha az önemli hale gelmesi ve buna bağlı olarak kırsal kesimdeki nüfusun kentlere göç etmeye başlaması yer almaktadır (Tuncer, 1993, p. 3). Kıray (1982, p. 57), toplumların yapısal değişimlerinin görünür yönü olarak ifade ettiği kentleşme olgusunu; “topraktan ve tarımdan koparak kentlerin sanayileşmiş bölgelerde tarım dışı alanlarda hayatlarını kazanmaya ve yaşamaya başlamaları” olarak tanımlamıştır. Kırsal kesimlerden kentlere yaşanan göç hareketinin yoğun olmadığı dönemlerde kentsel mekanizmalar söz konusu göçmenleri emebilmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde bu göç hareketinin yoğun bir biçimde yaşanıyor olması göçmenlerin göç edilen kentin demografisinde, yapısında ve işleyiş kurallarında değişimi de beraberinde getirmiş (Erder, 1995, p. 106) ve bugünkü gecekondu göçmenlerin kentte neden oldukları değişimin bir tezahürü olarak ortaya çıkmışlardır (Onat, 1993, p. 11). Zaman içinde kentlerinin çeşitli bölgelerinde sıkışık ve büyük kümeler halinde inşa edilen bu yapıların yayılması bugünkü gecekondu bölgelerini oluşturmuştur (Çakır, 2007, p. 21).

Giddens (2000, p. 522) üçüncü dünya ülkelerinin gelişen kent bölgeleri ile sanayileşmiş ülkelerin kentlerindeki gecekondulaşma arasındaki ayrıma dikkat çekerek, üçüncü dünya ülkelerinde insanların kentlere göç etmelerinin ardında geleneksel kırsal üretim sisteminin önemini yitirmesi veya kentlerin sunduğu daha iyi iş imkânları ile açıklamıştır. Bu ülkelerde, kentlere kısa süreliğine göç edenlerin yeterli parayı kazandıktan sonra çok küçük bir kısmı köylerine geri dönerken büyük bir kısmı köydeki statüsünü kaybettiği düşüncesiyle kendisini kentte kalma zorunda hissetmiş ve kentin kenarlarında mantar misali çoğalan gecekondu bölgelerini oluşturmuşlardır. Sanayileşmiş ülkelerde kırsal kesimlerden kentlere doğru göç edenler ise üçüncü dünya ülkelerindeki göçmenlerin aksine kentin kıyı bölgelerine değil kentin merkezine yakın yerlere yerleşmeyi tercih etmişlerdir.

Türkiye’de gecekonduların başlangıç tarihi ile ilgili olarak resmi bir kayıt bulunmamakta birlikte 1928-1930 yılları arasında Ankara’da “kaçak ev” olarak adlandırılan gecekondu yapımları başlamıştır. Bu noktadan hareketle Türkiye’de gecekonduların başlangıcını 1945-1950 yılları arasında Türkiye’de yaşanan siyasi ve ekonomik

değişimlere bağlı olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Yasa'dan aktaran Çakır, 1991, p. 504). Türkiye'de gecekondulaşmanın başlamasıyla 1948 yılında 25-30 bin civarındaki gecekondu sayısı 1953 yılında 80 bin, 1960 yılında 240 bin, 1983 yılında 1.5 milyon ve 2000'li yılların başlarında ise 2.2 milyon ve 2011 yılında 4 milyon civarına yükselmiştir. Nüfusun %30'unun gecekondualarda yaşadığı Türkiye'deki gecekonduaların %33'ü İstanbul'da, %30'u Ankara'da, %12'si İzmir'de, %5'i Adana'da, %4'ü Bursa'da ve %3'ü Samsun'da bulunmaktadır (Sabah, 2011). Bu gecekonduardan özellikle Ankara ve İstanbul'daki gecekondulaşma hem kent merkezine yakın bölgelerde hem de kent kıyılarında bir başka ifade ile kolluk güçlerinin müdahalesine uzak bölgelerdeki arsalar üzerinde gerçekleşmiştir (Keleş, 2004, pp. 560-561). Bu noktada Ankara ve İstanbul'daki gecekondulaşmanın, Giddens (2000)'in bahsettiği üçüncü dünya ülke kentlerindeki gecekondulaşma ve sanayileşmiş ülkelerin kentlerindeki gecekondulaşma özelliklerinin her ikisini de barındırdığı söylenebilir.

Dünya genelinde gecekondulaşma ise yine 2. Dünya Savaşı sonrasında bütün Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın gelişmekte olan ülkelerinde kırsal kesimden kentlere büyük göçlerin yaşanması neticesinde kendini göstermeye başlamıştır (Can ve Çiçek, 2012, p. 38). BM İnsan Yerleşimleri Programı (UN-HABITAT)'nın 2012 yılında yayınladığı rapora göre dünya genelinde 860 milyon kişi gecekondualarda hayatlarını devam ettirmektedir (Marx, Soker ve Suri, 2013, p. 187). BM'in 2015 yılında yayınladığı "The Millennium Development Goals Report 2015" raporunda günümüzde yaklaşık 1 milyar insanın bir başka ifadeyle dünya nüfusunun %30'unun gecekondualarda yaşamakta olduğuna yer verilmiş BM İnsan Yerleşimleri Programı'nın 2010 yılında yayınladığı raporda ise 2020 yılında dünya genelinde gecekondu nüfusunun 2 milyar, 2050 yılında ise mevcut şartlarda 3 milyar kişiye ulaşacağı öngörülmüştür (Mahabir, vd., 2016, p. 732).

GECEKONU TURİZMİ "SLUM TOURISM" İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Gecekondu ile ilgili merak, gecekonduların kendileri kadar eskidir. 18. yüzyıl Victoria Londra'sında yayılmaya başlayan ve dilimize "gecekondu, fakir semt, kenar mahalle, varoş" kavramlarına karşılık gelen ve argo bir kelime olan "slum" kelimesinin İrlandalı gecekondu sakinleri tarafından kullanılmaya başlandığı tahmin edilmektedir. İngilizceye ise 1840'lı yıllarda girmiş ve o dönemden itibaren üst sınıf Londralılar tarafından Londra'nın doğusundaki yoksulları ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır. Yine aynı dönemde Londra'nın batısında gecekondu sakinlerini tanımlamak için yine argo bir kelime olan "slummer" kelimesinin kullanımı yaygınlaşmıştır (Steinbrink 2012, p. 219).

Koven (2004, p. 8) genellikle sivil giyimli polisler refakatinde Londra'nın doğusundaki yoksul bölgeleri ziyaret eden gazeteciler ve din adamlarının yaptıkları gecekondu bölgesi ziyaretlerini "slumming" kelimesi ifade ederken, Heap (2009, p. 103) "slumming" kavramını; "kendi rahatlık ve güvenlik alanlarından sıyrılan varlıklı bayanlar ve baylar tarafından daha fakir sınıfların yaşamının keşfi" olarak tanımlanmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar ilk gecekondu ziyaretçilerinin amaçları yardım, bağış ve gecekondu mahallesinde yaşayanlarla alakadar olma gibi amaçlar taşırken, yüzyılın ikinci yarısında ise ziyaretçiler gecekondu bölgesine yapılan gezilere genellikle boş zaman aktivitesi gözüyle bakmaya başlamışlardır (Koven, 2004, p. 8).

GECEKONDU (SLUM) TURİZMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

İnsanların turizm amaçlı seyahatlere katılımlarının temelinde günlük yaşamdan uzaklaşarak ve başka şeyleri görme ve deneyimleme düşüncesiyle dinlenme ve eğlenme istekleri yer almaktadır. Turistlerin tatilleri sırasında yaptıkları dinlendirici ve eğlendirici aktiviteler ile ilgili genel düşünce göz önünde bulundurulduğunda gecekondur turizminin söz konusu bu genel düşünceyle çelişen ilginç bir turizm türü olarak karşımıza çıktığı söylenebilir.

“Turizm” kavramı günümüzde hemen hemen herkesin fikir sahibi olduğu bir kavramdır. Ancak boş zaman turizminin bir parçası olan “gecekondur turizmi” her ne kadar geçmiş 1800’lü yıllara kadar uzansa da (O'Brien, 2011, p. 35) yeni yeni tanınmaktadır. Ausland (2010) çalışmasında gecekondur turizmini; “slumdog tourism (varoş turizmi)”, “poverty safari (yoksulluk safarisı)”, “famine porn (kıtlık pornosu)” olarak da bilinen “poverty porn (yoksulluk pornosu)” ve “disaster tours (felaket turları)” olarak dört alt başlığa ayırmıştır. Buna göre; “yoksulluk safarisleri”nde turistler Rwanda’daki Milenyum Köyleri gibi yerleri ziyaret etmektedirler. “Varoş turizmi”nde ise turistler şehrin varoşlarını gezip görmekte hatta bazı durumlarda illegal eğlencelere dâhil olmaktadır. “Yoksulluk pornosu” ise hayırsever bağışların arttırılmasını sağlayacak sempatinin yaratılması, belirli bir amaç için ya da gazete tirajlarının arttırılması amacıyla yoksul insanların içinde yaşadıkları şartların her türlü medya aracı tarafından istismar edilmesidir. “Felaket turları”nda ise turistler doğal afet bölgelerini ziyaret etmektedirler.

Frenzel’in (2012, p. 49), “mahrumiyet bölgelerine yapılan organize turlar” olarak tanımladığı “gecekondur turizmi” ilk olarak Victoria dönemi Londra’sında ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Londra’nın batı yakasındaki zenginler düzenli olarak da doğu yakasındaki yoksul bölgeleri ziyaret etmekteydiler. Her ne kadar turistik amaçlı olmasa da Londra’nın doğusundaki yoksul bölgeleri iyi bir hikâye yakalamak isteyen gazeteciler, ilginç bir araştırma alanı bulmak isteyen akademisyenler, oradaki insanlara yardımcı olmak isteyen gönüllüler, sosyal reformcular ve siyasi aktivistler tarafından ziyaret edilmekteydi (Koven 2004: 5). Dolayısıyla gönüllülerin, gazetecilerin ve siyasi aktivistlerin bugünkü gecekondur turizminin ve gecekondur turlarının ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadıkları söylenebilir. Ancak o dönmedeki gecekondur turlarının amacının, bugünkü gecekondur turlarına katılım amacından farklı olduğu kesindir (Steinbrink, Frenzel ve Koens, 2012, p. 5). Nitekim, Londra ve Amerika’daki gecekondur turları ile ilgili çok sayıdaki vaka çalışması yapılmıştır. Gecekondur turizminin sürekli gelişimini de ortaya koyan bu çalışmalar turistlerin gecekondur turlarına katılma amaçlarının ardında ziyaret edilen şehrin “alt tabaka”, “karanlık yönü”, “bilinmeyen tarafı”, “diğer tarafı” veya “öteki yeri”ni öğrenme ve tecrübe etme gibi boş zaman aktivitesi olarak gördüklerini ortaya koymuştur (Ross, 2007, p. 1).

Keeler (1902) ve Ingersoll (1906)’a göre; zengin Londralıların, Londra’nın yoksul bölgeleri ile kıyaslamak amacıyla New York’un yoksul bölgelerini ziyaret etme istekleri gecekondur turlarının 1880’lerde New York’ta turistik amaçlı olarak yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. New York’un yoksul bölgelerinde yürüyüş turları için güzergâhlar içeren turistler için rehber kitaplar bu dönemde yaygınlaşmaya başlamıştır (aktaran Steinbrink, Frenzel ve Koens, 2012, p. 2) İlk olarak Manhattan, Chicago ve San Francisco’da ticari amaçla kurulmuş olan ve sadece gecekondur turizmine yönelik şirketlerin kuruluşu ile 20. yüzyılın başlarında “gecekondur turizmi” şehir turizminin ayrılmaz bir parçası olarak ortaya çıkmıştır (Cocks, 2001, p. 174).

GECEKONDU TURİZMİNİN YAYGINLAŞMASINDAKİ ETKENLER

Gecekondu turizminin 1880’li yıllardan günümüze kadar yaygınlaşması ve daha da dikkat çeker hale gelmesinde fotoğraf sanatçılarının çektikleri fotoğraflar, araştırmacı ve akademisyenlerin ortaya koydukları araştırma ve raporlar, yapımcı ve yönetmenlerin ekranlara taşıdıkları filmler önemli rol oynamıştır (Steinbrink, Frenzel ve Koens, 2012, p. 4). Örneğin; söz konusu dönemde kıtlık ile mücadelede deneyimli olan ve aynı zamanda bir gazeteci olan Toplum Bakanı W.G. Preston tarafından kaleme alınan ve 1883 yılında yayınlanan *Kimsesiz Londra'nın Acı Çığılı: Yoksulluğun Durumunun Sorgulanması - The Bitter Cry of Outcast London: An Inquiry into the Condition of the Abject Poor* adlı kitaba atıfta bulunan *The New York Times* (1885), bu kitabın “moda bir eğlence olan gecekondu turlarının yaygınlaşmasında itici gücü olduğu” ve “zenginlerin, yoksulların durumlarını daha iyi anlamalarına katkı sağlayabilir” gibi ifadelerle yer vererek gecekondu turlarına dikkat çekmiştir. *The New York Times* (1883,1884,1885) gibi dönemin önemli gazetelerinde çıkan yazılar ve yayınlanan raporlar gecekondu turları ile ilgili olarak 19. yüzyılın çağdaş görüşünü yansıtmıştır. Yine bu dönemde gecekondu turları “moda bir Londra çılgınlığı” ve “Londra’ya özgü son moda: bayan ve bay grupların büyük şehrin gecekondu gezileri” olarak tanımlanmıştır (OBrien, 2011, pp. 36-37).

20. yüzyılda gecekondu turlarına olan ilgiyi tekrar canlandıran ise Hooverville olarak bilinen New York şehir çöplüğünde 1936 yılında çekilen ve *My Man Godfrey* adlı film olmuştur (Katz, 2009). 2008 yılı İngiliz yapımı olan ve Hindistan’da Mumbai’nin gecekondu semti Dhavari’de yaşayan bir gencin milyoner olma hikâyesini anlatan *Milyoner - Slumdog Millionaire* adlı film sonrasında Dharavi gecekondu turizminin en gözde destinasyonlarından biri haline gelmiştir. 1996 yılında Michael Jackson’ın Brezilya’ya gelerek *They Don’t Care About Us* adlı şarkısına Salvador’da Pelourinho ve Rio De Janeiro’nun Santa Marta Tepesi olarak bilinen gecekondu bölgelerinde Spike Lee tarafından video klip çekilmesi de bu bölgelerin gecekondu turizmi açısından önem kazanmasında önemli rol oynamıştır (Freire-Medeiros, 2009, p. 580).

GECEKONDU TURİZMİNİN ÖNEMLİ DESTİNASYONLARI

1880’lerde ortaya çıkman gecekondu turları zaman içerisinde bu alanda faaliyet gösteren ticari amaçlı turizm şirketlerinin kurulmasıyla yeni bir turizm türü olarak ortaya çıkmış ve yine zaman içinde özellikle gelişmekte olan ülke kentlerinde farklı isimlerle kendisini göstermiştir.

Gecekondu turizmi Güney Afrika’da kendisini “kasaba turizmi” olarak göstermiştir. Güney Afrika’da ırk ayrımı döneminde, “beyaz olmayan grup bölgelerine” turistik turlar ayrımcı rejimin yanı sıra denetçi sivil toplum örgütleri ve uluslararası dayanışma aktivistleri tarafından gerçekleştirilmekteydi. Ülkede ayrımcı yönetimin ve uluslararası yaptırımların sona ermesinden sonra, gecekondu turizmi Cape Town, Johannesburg ve Durban gibi şehirlerin gecekondu bölgelerine yayılmıştır. Sadece Cape Town’da 40-50 tur operatörü gecekondu turları düzenlemektedir ve bugüne kadar yaklaşık 800 bin turist bu organize turlara katılmıştır (Dondolo, 2002, p. 10).

Brezilya’da “favela turizmi” olarak bilinen gecekondu turizmin başlaması ise 1992 yılında Rio De Janeiro’da düzenlenmiş olan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı ile ilişkilidir. Konferans için şehre gelen gazeteci ve siyasi aktivistler şehrin en büyük gecekondu bölgesi olan Rocinha’nın ilk ziyaretçileri olmuşlardır

(Freire-Medeiros, 2009, p. 584). Resmi olmayan bu ilk rehberli tur ise ülkede daha sonra yaygınlaşacak olan gecekondur turizminin çıkış noktasını oluşturmuştur. Rio De Janeiro’da yaklaşık 8 tur şirketi ve yirmi bağımsız rehber gecekondur turizmine yönelik olarak faaliyet göstermektedir. 2011 yılında 50 bin kişinin katıldığı gecekondur turlarına 2014 FIFA Dünya Kupası ve 2016 Olimpiyat Oyunları döneminde gecekondur turlarına katılanların sayısı da artmıştır. Son zamanlarda Brezilya’daki gecekondur turizmi Rio De Janeiro dışında São Paulo ve Salvador de Bahia şehirlerinde de yaygın hale gelmiştir. Brezilya ve Güney Afrika’nın gecekondur turizmi ile ilgili rakamları dikkate alındığında, gecekondur turizminin bu iki ülkede hâlihazırda oldukça profesyonel bir biçimde yapılan bir iş olduğu söylenebilir.

1980’ler Filipinler’in başkenti Manila’daki “Smokey Mountains” gecekondur turizmi açısından öne çıkan bir diğer destinasyon olmuştur. Buraya “Smokey Mountains” adı ise yanan çöp tepelerinin neden olduğu dumandan gelmektedir. 1990’ların başında tur operatörleri “Smokey Tours” ismiyle binlerce insanın çalıştığı ve yaşadığı bu muazzam büyüklükteki çöp döküm merkezine tur düzenlemeye başlamışlardır (Blakeman, 2015: 48). 1993 yılında bu çöp döküm noktası hükümet tarafından kapatılmış ve buradaki insanlara yeni çöp döküm yeri olan ve 2000 yılındaki heyelandan dolayı yüzlerce insanın hayatını kaybettiği Payatas’a taşınmıştır (Steinbrink, Frenzel ve Koens, 2012, p. 5).

Bir diğer gecekondur turizmi destinasyonu ise Meksika’nın Mazatlan şehrindeki çöp döküm yeridir. 1997 yılından itibaren evanjelik Kuzey Amerikan kilise topluluğu tarafından “çöplük turu” adıyla çeşitli tatil bölgelerinden ve hatta Mazatlan’a uğrayan gezi gemileriyle gelen turistlerin katıldığı turlar düzenlemeye başlamıştır. Yarım günlük bu gezilerde araç ile şehrin yoksul semtlerinin ardından çöp toplayan insanların çalıştıkları ve yaşadıkları çöp döküm yeri gezilmektedir (Dürr, 2012, p. 347). Son zamanlarda, Mexico City’deki yoksul mahallelerde ticari amaçlı “gizli tur” veya “safari turu” olarak adlandırılan gecekondur turları da düzenlenmeye başlanmıştır. Bu turlar ise turistleri Tepito gibi en korkulan semtlere götürmektedir (Segura, 2010).

Arjantin’de gecekondur turizm ise 2004 yılında “villa turizm” adıyla başlamıştır. Arjantin’deki gecekondur turizminin “villa turizm” olarak adlandırılması ise ülkenin başkenti Buenos Aires nüfusunun %10’unun (yaklaşık 300 bin kişi) “Villas Miserias” olarak bilinen gecekondur bölgesinde yaşıyor olmasından kaynaklanmaktadır (Treacy, 2014). Villa turizmi ise, filmlerde rol alabilecek yetenekleri keşfetmek isteyen yetenek avcısı Roisi Martin’in bu gecekondur bölgelerini ziyaret etmesiyle başlamıştır. Genellikle Avrupa’dan gelen gazeteci, öğrenci ve akademisyenler tarafından ziyaret edilen gecekondur bölgesine tura katılım ücreti ise kişi başı 60\$’dır. Bu ücret ise gecekondur bölgesindeki kimsesiz çocukların beslenmesi için harcanmaktadır (Hopgood, 2005).

Amerikalı eko-aktivistler Thomas Culhane ve Sybille Culhane’nin 2005 yılında “Güneş Şehirleri Eko Turlar”a başlamaları, Mısır’da gecekondur turizminin de başlangıcı olmuştur. Şehir planlamacısı olan Thomas ve Sybille Culhane’nin Brezilya’da katıldıkları “favela turizmi” ve 2002 yılında Johannesburg’da düzenlenen Dünya Zirvesi sırasında katıldıkları “eko-kasaba turizmi” tecrübelerinden yola çıkarak Çöp toplama bölgeleri olan Darb al-Ahmar ve Manshiyat Nasser’de yerel rehberler tarafından tur düzenlemeye başlamışlardır (Solar CITIES, 2008).

2003 yılında İngiliz toplumsal yardım görevlisi Chris Way, “favela turizmi” hakkında fikir sahibi olmak amacıyla Rio De Janeiro’ya gitmiş ve ardından Hindistanlı meslektaşı Krishna Poojari ile 2006 yılında Hindistan’da Mumbai’de “Gerçek Tur ve Seyahat” adlı turlara başlatmışlardır. Hindistan’da gecekondur turizminin yaygınlaşmasında Dhavari gecekondur semtinde çekilen ve Oscar adayı olan “Slumdog Millionaire” filmi önemli bir role sahip olmuştur (Dyson, 2012, p. 254). Bugün yıllık ortalama 8 bin kişinin katıldığı gecekondur turları sektöre yeni katılan operatörlerle Hindistan’ın farklı bölgelerinde de gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Steinbrink, Frenzel ve Koens, 2012, p. 7).

2007 yılında Kenya’nın başkenti Nairobi’de düzenlenmiş olan Dünya Sosyal Forum’u ülkede gecekondur turizminin başlangıç noktası olmuştur. Rio De Janeiro’da favela turizminin gelişimine benzer bir biçimde Nairobi’de başlayan gecekondur turları Dünya Sosyal Forum’una katılan siyasi aktivistlerin ve gazetecilerin, Sivil Toplum Örgütleri tarafından Kibera gecekondur semti için organize edilen tura katılmaları başlamıştır. Kâr amacı gütmeyen bu ilk gecekondur turu daha sonraları kâr amacı güden tur operatörlerinin Afrika’nın en büyük gecekondur semti olan Kibera’da gecekondur turları düzenlemeye başlamalarına zemin hazırlamıştır (Mowforth ve Munt, 2009, p. 387).

Endonezya’da ticari amaçlı gecekondur turizmi ise belirli bir dönem eski bir belgesel yapımcısı olan Ronny Poluan tarafından 2008 yılında başkent Jakarta’da kurulan “Jakarta Saklı Turları” adlı tur şirketi tarafından başlamıştır. Bu turlarda turistler seçtikleri Ciliwung, Tanah Abang, Papango, Galur ya da Luar Batang gibi gecekondur semtlerinden herhangi birine götürülmektedir (Febrina, 2009). Jakarta’da gecekondur turizmi düzenleyen tek operatör ve rehber olan Ronny Poluan’ın düzenlediği bu turlar yaklaşık 3-4 saat sürmekte ve katılım ücreti kişi başı \$25’dir. Günlük ortalama 30 turistin katıldığı bu turlardan elde edilen gelirin yarısı günlük \$3 gibi bir ücretle yaşamlarını sürdürmeye çalışan gecekondur semti sakinlerine bağışlanmaktadır (Prasetyanti, 2015, p. 115).

Jamaika’nın başkenti Kingston’da ise gecekondur turizmi son dönemlerde ortaya çıkmıştır. Trench kasabasının ünlü gecekondur bölgesi, ska, rocksteady ve reggae müziğinin kökeni olarak kabul edilmektedir. İçinde bulunduğu yoksulluğa rağmen bu gecekondur bölgesi Kingston’un en ünlü bölgelerinden birisi olarak öne çıkmaktadır. 2007 Kriket Dünya Kupası sırasında yerel rehberler tarafından çeşitli devlet dairelerine ve Bob Marley’in “no woman, no cry” adlı şarkısıyla ünlü olan toplu konut projesine tur düzenlenmiştir. Bu turlar sayesinde gecekondur turizmi bölgede daha da yaygın hale gelmeye başlamıştır (Thyberg, 2018).

Gecekondur turizminin yeni yeni gelişmeye başladığı bir diğer ülke ise Tayland’dır. Ülke ekonomisinin merkezi ve başkenti Bangkok’un en eski ve en büyük gecekondur semtleri olan Klong Toei’de 50 yıllık bir geçmişe sahiptir. Gecekondur sakinleri ise Bangkok’taki fabrikalarda işçi olarak çalışmak amacıyla oraya gelmiş olan sosyal sınıfın en alt tabakasına dâhil insanlardan oluşmaktadır (Mahoney, 2010, pp. 25-26) ve nüfusu yaklaşık 100.000 civarındadır (Crook, 2011). Klong Toei’ye ilk etapta sivil toplum örgütleri tarafından düzenlenmiş olan gecekondur turları Nisan 2010’dan sonra her Çarşamba günü Klong Toey’e ve turistlerin 6 yaşına kadar çocuklarla tanışabilecekleri Duang Prateep Vakfına tur düzenlemeye başlayan Asian Trails adlı seyahat acentesi tarafından organize edilmeye başlanmıştır (Citrinot, 2010).

GECEKONDU TURİZMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLER

Gecekondu turizmin yaygınlaşması ve öneminin artması bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Madalyonun bir yüzünde Dürr (2012), Meschkank (2011), Freire-Medeiros (2009), Outterson (2009), Perlman (2010), Williams (2008) gibi gecekondu turlarının bir çözümden ziyade problem olduğunu savunanlar yer alırken; madalyonun diğer yüzünde ise, Rolfes (2010), Burgold ve Rolfes (2013) Kieti ve Magio (2013), Rogerson (2008), Booyens (2010), Koens (2012), George ve Booyens (2014) gibi gecekondu turizmini birçok insanın gazete, dergi, televizyon ve sosyal paylaşım platformlarında sadece görsel ve işitsel olarak algıladıkları ancak bizzat şahit olmadıkları yoksulluğun farkına varmalarında bir çözüm olduğunu düşünenler yer almaktadır.

21. yüzyılda azımsanmayacak kadar çok sayıda eleştirmenin, gecekondu turizminin sömürücü ve emperyalist olduğunu savunmalarının ardında yatan iki ana neden söz konusudur. İlk neden, gecekondu için herhangi bir yatırım yapmamış olan kâr amaçlı turizm şirketlerinin gecekondu turları düzenliyor olmasıdır. İkinci neden ise, gecekondu turlarının röntgeni ve insanlıktan uzaklaşan bir yaklaşımla fakir toplumlara yapılan seyahatler olduğuna dair düşüncedir. Eleştirmenler, gecekondu turizmiyle gecekondu sakinlerinin yoksul yaşam tarzlarının bir hayvanat bahçesinde sergilenir gibi çoğunlukla batıdan gelen varlıklı turistlere gösterilmesinin gecekondu bölgelerinde yaşayan insanların nesnelleştirildiği, onların mahremiyetlerinin istila edildiği ve bu nedenle onurlarının kırıldığı noktasında birleşmektedirler (OBrien, 2011, p. 37; Paul, 2016, p. 110).

Eleştirmenlerin bu yaklaşımına karşın, İngiltere'nin Leeds kentinde bulunan Uluslararası Sorumlu Turizm Merkezi'nin (International Center for Responsible Tourism) yöneticisi Harold Goodwin, gecekondu turizminin bir çözüm olduğunu savunanlar arasında yer almaktadır. Goodwin bu konudaki düşüncesini; "Yoksulluğun ne anlama geldiğinin anlaşılmasına yardımcı olacak birkaç yoldan birisi turizmdir. Körü körüne bakarak yoksulluk yokmuş gibi davranmak, bana insanlığımızın reddi gibi görünmektedir." şeklinde ifade etmiştir (Weiner, 2008). Gecekondu turları düzenleyen tur operatörleri ise gecekondu bölgelerine farkındalık (ve bazı durumlarda nakit para) getirmeye çalıştıklarını, turistleri yoksulluğun gerçekliği hakkında bilgilendirmek ve özellikle gecekondu sakinlerini çevreleyen olumsuz klişeleri dağıtmak için uğraştıklarını iddia ederek gecekondu turizminin gecekondu ve yoksulluk konularında farkındalık yaratma konusunda bir çözüm olduğu konusunda birleşmektedirler. Bunun için de tur operatörleri bazı gecekondu bölgelerinde bir araya gelmek suretiyle okul, park, bakım evi gibi sosyal yapılar yaptırarak amaçlarının istismar veya sömürü yoluyla para kazanmak olmadığını ortaya koymaya çalışmışlardır (Paul, 2016, p. 110). Eleştirmen ve tur operatörlerinin yanı sıra gecekondu turizmi ile ilgili olarak farklı görüşlere sahip olan bir diğer taraf ise bu turlara bizzat katılan turistlerden oluşmaktadır. Sosyal paylaşım platformlarında katıldıkları gecekondu turu ile ilgili tecrübelerinin paylaşan turistlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir;

31 Mart 2013 tarihinde Dhavari'de gecekondu turuna katılmış olan Grace isimli turist tur ile ilgili tecrübesini şu sözlerle ifade etmiştir https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g304554-d1931951-r156116882-Reality_Tours_and_Travel-Mumbai_Maharashtra.html):

"Katılmış olduğum Dhavari turu gecekondu bölgesinde yaşayan insanların ne tür şartlarda yaşadıklarını anlamamda etkili oldu. Gecekondu sakinlerinin bize ilgi göstermeleri ve bizimle konuşmaları ilk başta

kapıldığım röntgenci hissinden kurtulmamı sağladı. Sonuç olarak gecekondur hayatının gerçekliğini anlamak ve yanlış anlamaları ortadan kaldırmak isteyen herkes için gecekondur turlarına katılmanın bir zorunluluk olduğunu söyleyebilirim.”

29 Mart 2013 tarihinde Dhavari’de gecekondur turuna Almanya’nın Köln kentinden katılan Sannebus isimli turist düşüncelerini şu şekilde özetlemiştir (https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g304554-d1931951-r155966476-Reality_Tours_and_Travel-Mumbai_Maharashtra.html):

“Gecekondur turizmi ile ilgili tüm karmaşık duygulara rağmen çok etkilendim. Gerçekten görülmeye değer. Bu tur gecekondur yaşamı ile ilgili görüşlerimi değiştirdi. Orada eğitim gören çocukların eğitimlerine katkıda bulunma şansı elde ettim.”

17 Ocak 2018 tarihinde Brezilya’da Rio De Janeiro kentindeki Rocinha ve Vila Canoas gecekondur bölgelerine yapılan gecekondur turuna San Fransisco, Kaliforniya’dan katılan Drew, gecekondur turu ile ilgili tecrübesini şu sözleriyle açıklamıştır (https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g303506-d1637149-r554464366-Favela_Tour-Rio_de_Janeiro_State_of_Rio_de_Janeiro.html):

“Uyuşturucu ticareti yapanların yaşadığı bölgeyi gördüğümde çok endişelendim ancak gecekondur bölgesinde yaşayan insanlar genellikle nazik ve çok çalışkanlar. Tur esnasında yerel bir sanatçı ve kendi ait kafeyi işleten gecekondur sakinleri ile tanışma fırsatımız oldu. Bu tur şu ana kadar bazı şeylerin farkına varmamı sağlayan tecrübelerden birisi oldu.”

8 Aralık 2017 tarihinde Rio De Janeiro’da gecekondur turuna Hollanda’nın Rotterdam kentinden katılan turistin gecekondur turu ile ilgili görüşleri şu şekildedir(https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g303506-d1637149-Reviews-Favela_Tour-Rio_de_Janeiro_State_of_Rio_de_Janeiro.html):

“Bu tur beklentilerimin oldukça ötesindeydi. İlk başlarda bu semtlere sanki hayvanat bahçesi geziyormuş gibi girmenin saygısızlık olduğu düşüncesine sahiptim (bu tur benim planladığım bir tur değildi). Ancak bu düşüncelerimin tam tersi gerçekleşti ve bu tura katılarak gecekonduların ardında yatan hikâyeler ile ilgili birçok şey öğrendim. Ayrıca Rio’nun en önemli parçalarını oluşturan gecekondur semtlerinde gecekonduların nasıl inşa edildiği, nasıl dekore edildiği ve nasıl kendine yeten bir özelliğe sahip olduğunu görmek çok güzeldi. Gecekondur turuna katılmak Rio’nun diğer yönünü anlamak için iyi bir yol oldu. Rio’daki büyük karşılığı anlamak ve tecrübe etmek için bu turlara katılmanın bir zorunluluk olduğunu söyleyebilir.”

26 Ağustos 2016 tarihinde Jamaika’nın başkenti Kingston’da yer alan gecekondur bölgesi olan Trench kasabasına Texas’tan katılan turistin gecekondur turu hakkındaki düşünceleri ise şu şekildedir (https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g147310-d3492922-r411227154-Trench_Town_Culture_Yard-Kingston_Kingston_Parish_Jamaica.html):

“...Bob Marley’in hayatının bir kısmını geçirdiği yeri görmek çok güzeldi. İnsanların hala yaşamaya devam ettiği gecekonduları görmek gerçekten göz açıcı bir tecrübe...”

8 Şubat 2013 tarihinde İsviçre'nin Genolier kentinden Trench kasabasındaki gecekonduruna katılan Peter tecrübesini şu sözlerle ifade etmiştir (https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g147310-d3492922-r156708915-Trench_Town_Culture_Yard-Kingston_Kingston_Parish_Jamaica.html):

“Ünlü olmadan önce Bob Marley ve ailesinin gerçek yaşamını öğrenmek istiyorsanız Trench Kasabası Kültür Bahçesi turuna katılmalısınız. Kingston'da işlenmiş suçlar hakkında ne duyduysanız unuttun ve yoksul görünen bölgenin cezbeden çağrısını kabul edin çünkü burada tanışacağınız insanlar Kültür Bahçesi'nin gerçek elçileridir.”

Gecekondur turizminde tur düzenleyen operatörlerin ve bu gecekondur turlarına katılan turistlerin yanı sıra bir üçüncü tarafı olan ve gecekondur bölgesinde yaşayan gecekondur sakinleri söz konusudur. Gecekondur sakinlerinin gecekondur turları ile ilgili görüşlerinin ele alındığı çalışmalar literatürde yok denecek kadar azdır.

Mekawy (2012)'nin Mısır'ın başkenti Kahire'nin Ashwa'yyat gecekondur bölgesinde 464 gecekondur sakininin katılımıyla yapmış olduğu çalışmada gecekondur sakinlerinin gözünden gecekondur turizminin ve gecekondur turlarının olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koymaya çalışmıştır. Söz konusu çalışma sonucunda, araştırmaya katılan gecekondur sakinlerinin gecekondur turizmi ile ilgili olarak farklı görüşlere sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Katılımcıların 3/2'si gecekondur turizminin gecekondur bölgesinin gelişmesine katkıda bulunacak yönlerinin olduğunu düşünmektedir. Birçok gecekondur sakini yerel kalkınma projeleri için turistlerden bağış toplanması, gecekondur bölgesinde yaşayan yoksulların turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde istihdam edilmesi, yerel altyapı gelişimine turistlerin doğrudan katılımı ve gecekondur sakinleri için yiyecek ve su hazırlanmasında turistlerin yardım etmeleri gibi turizm ilişkili konuların gecekondur bölgesinin gelişimine katkı sağlayacağına dair olumlu görüşe sahip oldukları çalışma sonucunda ortaya konmuştur. Gecekondur sakinlerinin bazı haklarının (toprak mülkiyeti gibi) röntgen ve istismar malzemesi olarak kullanılması ve bazı Arap turistlerin evlilik amacıyla gecekondur bölgesini ziyaret ediyor olmaları, gecekondur sakinlerinin gecekondur turizmi ile ilgili olumsuz görüşlerinin başında gelen konular olmuştur. Gecekondur bölgesinin sakinlerinin birçoğu turizmin yararlı olmasına rağmen, gecekondur turizminden yararlanma konusunda birçok engelin bulunduğunu düşünmektedir. Bu engeller sırasıyla gecekondur bölgesindeki yoğun nüfus, gecekonduruların ücra bölgelerde olması, gecekondur sakinlerinin yaşam koşullarından dolayı utanç duymaları, hükümet desteğine olan inançlarının oldukça az olması ve insan ticareti konusundaki endişeleridir (Mekawy, 2012, pp. 2109-2110).

Gecekondur sakinlerinin gecekondur turları ile ilgili görüşlerinin yer verildiği bir diğer çalışma ise Monroe ve Bishop'ın 2016 yılında yaptıkları çalışmadır. Bu çalışmada, Rio de Janeiro'nun Rocinha gecekondur bölgesindeki gecekondur sakinlerinin gecekondur turizmi ile ilgili görüşlerine de yer verilmiştir. Bu görüşlerden bazıları:

“Gecekondur sakinleri açısından bir farklılık göremiyorum. Görebildiğim tek farklılık gecekondur sakinlerinin sayısı, gecekondur bölgesinde birçok yabancı görüyoruz. Ancak gecekondur bölgesinin yararına olan herhangi bir şey göremiyorum.” Fransico (34 yaşında), Mototaksi Şoförü.

“Sanırım hepimiz turizmi sosyal projeler, okullar ve benzeri konularda yardım almak için bir fırsat olarak görüyoruz. Olumlu olan ise turizm yoluyla gecekondü sakinlerinin % 100'ünün kötü insanlar ya da suçlular olmadığını gösterebiliriz...” Mototaksi Şoförü (34 yaşında).

“Hayırseverlik istemiyoruz. Geçimimizi sağlayacak kazancı elde etmek için çalışmak ve tarihimizi gerçekte olduğu gibi göstermek istiyoruz.” Mototaksi Şoförü.

“Turizmin bize sağlayacağı fayda gecekondü bölgesindeki sosyal projelere getireceği yatırım olurdu. Mesela bir enstitü veya turizmden elde edilen gelirin belirli bir yüzdesini sosyal projelere harcanması bence en faydalı iş olurdu.” Peter (42 yaşında), Balıkçı.

“Burada çalışan bazı şirket türleri var, örneğin, iki veya üç arabayı turistlerle doldurup buraya getiriyor ve bundan para kazanıyorlar. Ancak el işi ve sanat tezgâhlarımızın önünden geçerken bize bakmıyorlar bile. Bu hiç hoş değil. Onlar paralarını zaten kazandıkları için gelip kendileri için ilginç olan birkaç şeyi gösterip gidiyorlar.” El işi sanatçısı (31 yaşında).

Gecekondü turizmi konusunda farklı tarafların görüşlerinden yola çıkarak Rajamohan ve Sundaray (2014, pp. 13-14) gecekondü turizmi ile ilgili olumlu ve olumsuz görüşleri maddeleştirmişlerdir. Buna göre gecekondü turizmi ile ilgili olumlu görüşler:

- a. Kârlı bir iş olan gecekondü turları sayesinde bu yoksul bölgelerdeki insanlar istihdam edilebilmektedir.
- b. Batılların, dünyanın diğer bölgelerindeki yoksulluğun farkına varmalarına katkı sağlamakta ve bu konuda bir şeyler yapma konusunda motive etmektedir.
- c. Birçok turizm şirketi gecekondü turları ile elde ettikleri kârın bir kısmını yine bu gecekondü bölgelerinde park, okul, bakım evi, toplum merkezi yapılması suretiyle yine gecekondü sakinleri ile paylaşmaktadır.
- d. Gecekondü bölgelerinde turizmin gelişmesi gecekondü sakinlerinin ürün ve hizmet satarak gelirlerinin artmasına katkı sağlamaktadır.
- e. Gecekondü bölgelerinde aratan turizm faaliyetleri, bu bölgelerde hem bölge sakinlerinin hem de turistlerin yararına olacak yol, iletişim, su, köprü gibi kamu yatırım ve altyapı çalışmalarını da arttıracaktır.
- f. Gecekondü turizmi ile ilgili olumsuz görüşler:
- g. Gecekondü turizmi, başkalarının yoksulluklarını, sefaletlerini başkalarına göstererek kar elde etmeye yönelik bir turizm türüdür.
- h. Gecekondü turizmi, röntgen ve istismara yönelik bir turizm türüdür.
- i. Gecekondü sakinleri, turistlere görünmek istemiyor veya bu durumdan hoşlanmıyor olabilirler ve gecekondü turları gecekondü sakinlerinin moralini bozuyor olabilir.
- j. Birçok turist gecekondü bölgelerini toplumla paylaşmak niyetiyle değil sadece meraktan ziyaret etmektedir.
- k. Yoksulluğu idealleştirışı bir yaklaşımla görmek sadece gecekondü mahallelerindeki insanların gerçek ve korkunç yaşam koşulları küçümsemek anlamına gelmektedir.

SONUÇ

Zaman içinde sosyal, ekonomik ve siyasi alanda yaşanan gelişmeler ve değişimler insanların istek arzu ve ihtiyaçlarında da çeşitli değişimleri beraberinde getirmiştir. İnsanların istek ve ihtiyaçlarında yaşanan bu değişime ve gelişmelerin turizm alanındaki yansımaları ise yeni turizm türlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu yeni turizm türlerinden birisi olan “gecekondu turizmi” ise her ne kadar 1800’lü yıllara kadar uzansa da son birkaç on yılda araştırma konusu haline gelmiştir. Diğer turizm türlerinin aksine gecekondu turizmi beraberinde bir takım tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmalar temelde iki farklı görüşten ortaya çıkmaktadır. İlk görüşte olanlar, gecekondu bölgelerinde yaşayan yoksul insanları içinde buldukları koşulların tur operatörleri tarafından kar elde etmek amacıyla suiistimal edildiğini ve sömürüldüğünü savunmaktadır. İkinci görüşte olanlar ise, gecekondu turizminin gecekondu bölgesinde yaşayan, şehirden izole edilmiş, sosyal ve ekonomik açıdan dışlanmış olan gecekondu yaşamı ve bu yaşamı sürenlerin farkına varılmasına katkıda bulunurken bu bölgelerde sosyal projeler sayesinde yatırım yapılmasının önünü açtığı ve bu yolla bu gölgede yaşayan insanların hayatlarını sosyal ve ekonomik açıdan biraz daha kolaylaştırdığı görüşünü savunmaktadırlar.

Literatürde mevcut bilgiler ışığında gecekondu turizminin tarafları olan tur operatörleri, gecekondu turlarına katılan turistler ve gecekondu sakinleri her iki düşünceyi destekledikleri görülmektedir. Ancak gecekondu turizminin gecekondu bölgesinde yaşayanların farkına varılması noktasında ve bu turizm türünün bu bölgelerde hayatı biraz daha kolaylaştırma yönünde katkı sağladığını ve sağlayacağını düşünenlerin çoğunlukta olduğu söylenebilir. Bu noktada bu çalışmanın başlığı olan sorunun cevabının gecekondu turizminin tam olmasa da bugün ağırlıklı olarak “çözüm” olduğu ve gelecekte kesin bir çözümün en büyük parçası olabileceği öngörülebilir.

KAYNAKÇA

- Ausland, A. (17 August 2010). *Poverty Tourism: A Debate in Need of Typological Nuance*. <https://stayingfortea.org/2010/08/17/poverty-tourism-a-debate-in-need-of-typological-nuance/>, (Erişim tarihi: 04 Mayıs 2018).
- Blakeman, S. (2015). *Explorations, in Slum Tourism: A New Perspective To The Contemporary Understanding*. (Published Master Thesis). Aalborg University.
- Booyens, I., 2010: Rethinking Township Tourism: Towards Responsible Tourism Development in South African Townships. *Development Southern Africa*, 27 (2): 273-287.
- Burgold, J., Frenzel, F. and Rolfes, M., 2013: Observations on Slums and Their Touristification. *Die Erde*, 144 (2):99-104.
- Can, İ. ve Çiçek, C. (2012). Gecekondulaşma, Kentsel Dönüşüm Ve Toki Konutlarının Ticarileşmesi: Kars Örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9): 37-61.

- Citrinot, L. (12 April 2010). *Asian Trails proposes another vision of Bangkok*. <https://www.eturbonews.com/30152/asian-trails-proposes-another-vision-bangkok>, (Erişim tarihi: 04 Mayıs 2018).
- Cocks, C. (2001). *Doing the Town: The Rise of Urban Tourism in the United States, 1850–1915*. CA: University of California Press
- Crook, M. (2011). *Hanging on for better times in Bangkok's Klong Toey slum*. <http://travel.cnn.com/bangkok/life/hanging-better-times-197731/>, (Erişim tarihi: 04 Mayıs 2018).
- Çakır, S. (1991). *Elazığ'da Kentleşme ve Gecekondu Sorununa Genel Bir Bakış*. Fırat Havzasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Kalkınması Sempozyumu (7-9 Nisan 1988), Elazığ.
- Çakır, S. (2007). *Kentleşme ve Gecekondu Sorunu*. Isparta: Fakülte Kitapevi.
- Çakır, S. (2011). Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23): 209-222.
- Dondolo, L. (2002). *The Construction of Public History and Tourism Destinations in Cape Town's Townships: A Study of Routes, Sites and Heritage*. Cape Town: University of the Western Cape.
- Dürr, E. (2012). Encounters over garbage: tourists and lifestyle migrants at a Mexican dump. *Tourism Geographies*, 14(2): 339-355.
- Dyson, P. (2012). Slum tourism: representing and interpreting "reality" in Dharavi, Mumbai. *Tourism Geographies*. 14(2): 254-274.
- Erder, S. (1995). Yeni Kentliler ve Kentin Yeni Yoksulları. *Toplum ve Bilim Dergisi*, (66): 106-121.
- Febrina, A.S. (09 June 2009). Taking a tour on the poor side. *The Jakarta Post*. www.thejakartapost.com/news/2009/06/09/taking-a-tour-poor-side.html, (Erişim tarihi: 18 Nisan 2018).
- Freire-Medeiros, B. (2009). The favela and its touristic transits. *Geoforum*, 40(4): 580-588.
- George, R. and Booyens, I., 2014: Township Tourism Demand: Tourists' Perceptions of Safety and Security. *Urban Forum*, 25(4): 449-467.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gloria, D. T. A. (2011). *Slum Improvement in Ghana: The Study of Aboabo and Asawase in Kumasi*. (A Thesis Submitted to the School of Graduate Studies) Kwame Nkrumah University of Science and Technology.
- Heap, C. (2009). *Slumming: Sexual and Racial Encounters in American Nightlife, 1885–1940*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hopgood, M. L. (June 2005). Tourists Pay For 'Reality' Of Poverty. *Banderas News*. <http://www.banderasnews.com/0506/to-realpoor.htm>, (Erişim tarihi: 27 Nisan2018)

- Ingersoll, E. (1906). *Handy Guide to New York City*. IL: Rand McNally.
- Katz, S. (2009). *When 'Slumming' Was the Thing to Do*. <https://cityroom.blogs.nytimes.com/2009/07/06/when-slumming-was-the-thing-to-do/>, (Erişim tarihi: 08 Mayıs 2018).
- Keeler, C. (1902). *San Francisco and Thereabout*. CA: California Promotion Committee.
- Keleş, R. (2004). *Kentleşme Politikası*, (8.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kıray, M. (1982). *Toplumsal Değişme ve Kentleşme/Kentle Bütünleşme Sorunu*. Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Kieti, D.M. and Magio, K.O., 2013: The Ethical and Local Resident Perspectives of Slum Tourism in Kenya. *Advances in Hospitality and Tourism Research*, 1 (1): 37-57.
- Koens, K., (2012). Competition, Cooperation and Collaboration: Business Relations and Power in Township Tourism. *Slum Tourism: Poverty, Power and Ethics* (pp. 83-103) . F. Frenzel, K. Koens and M. Steinbrink (Ed.), London: Routledge Taylow&Francis Group.
- Koven, S. (2004). *Slumming: Sexual and Social Politics in Victorian London*. NJ: Princeton University Press.
- Mahabir, R., Crooks, A., Croitoru, A. and Agouris, P. (2016). The study of slums as social and physical constructs: challenges and emerging research opportunities. *Regional Studies, Regional Science*, 3(1): 737-757.
- Mahoney, M. S. (2010). *Searching For A Better Life: Young People Living In Slum Communities In Bangkok*. (Submitted Doctorate Dissertation). University of Bath Department of Social and Policy Sciences.
- Marx, B., Soker, T. ve Suri, T. (2013). The Economics of Slums in the Developing World. *Journal of Economic Perspectives*, 27(4): 187-210.
- Mekawy, M. A. (2012). Responsible slum tourism: Egyptian experience. *Annals of Tourism Research*, 39(4): 2092-2113.
- Meschkank, J. (2011). Investigations into slum tourism in Mumbai: Poverty Tourism and The Tensions Between Different Constructions of Reality. *GeoJournal*, (76): 47-62.
- Monroe, E. and Bishop, P. (2016). *Slum tourism: helping to fight poverty...or voyeuristic exploitation?*. <https://www.tourismconcern.org.uk/wp-content/uploads/2016/02/Slum-Tourism-Report-print-web.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2018)
- Mowforth, M. and Munt, I. (2009). *Tourism and Sustainability: Development, Globalisation and New Tourism in the Third World*. (3rd Edition). London: Routledge.
- O'Brien, P. W. (2011). Business, management and poverty reduction: A role for slum tourism. *Journal of Business Diversity*, 11(1): 33-45.

- Onat, Ü. (1993). *Gecekondu Kadınının Kente Özgü Düşünce ve Davranışlar Geliştirme Süreci*. Ankara: TC Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı.
- Paul, J. I. N. (2016). Critical Analysis of Slum Tourism: A Retrospective on Bangalore. *Atna-Journal of Tourism Studies*, 11(2): 95-113
- Perlman, J. (2010). *Favela, four decades of living on the edge in Rio De Janeiro*. New York: Oxford University Press
- Prasetyanti, R. (2015). Slum Kampong Tourism “Jakarta Hidden Tour”: Designing Eco-Cultural Based Pro-Poor Tourism. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 3(1): 111-121.
- Rajamohan, S. and Sundar, S. S. (2014). A Mixed Blessing: Slum Tourism. *International Journal of Advanced Research Management and Social Sciences*, 3(12): 10-15.
- Rogerson, C.M., 2008: Shared Growth and Urban Tourism: Evidence from Soweto. *Urban Forum*, (19):395-411.
- Rolfes, M., 2010: Poverty Tourism: Theoretical Reflections and Empirical Findings Regarding an Extraordinary Form of Tourism. *GeoJournal*, 75 (5):421-442.
- Ross, E. (2007) *Slum Travelers: Ladies and London Poverty, 1860–1920*. CA: University of California Press.
- Sabah Gazetesi. (7 Temmuz 2011). *Türkiye’de 4 milyon gecekondu var!*. <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2011/11/07/turkiyede-4-milyon-gecekondu-var>, (Erişim tarihi: 08 Mayıs 2018).
- Segura, L. (2010). *Alternative tours draw travelers to Mexico*. <https://ca.reuters.com/article/lifestyleMolt/idCATRE67N6H620100824>, (Erişim tarihi: 24 Nisan 2018)
- Selinger, E., & Outterson, K. (2009). The ethics of poverty tourism (working paper). Retrieved June 2010, from <http://http://www.bu.edu/law/workingpapers-archive/documents/selingereouttersonk06-02-09.pdf>, (Erişim tarihi: 03 Aralık 2018).
- Solar Cities (2008). *Coming to Egypt? Why not take the Solar Cities Tour!?*. <https://solarcities.blogspot.com/2008/03/coming-to-egypt-why-not-take-solar.html>, (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2018).
- Steinbrink, M. (2012). We did the Slum! Urban poverty tourism in historical perspective. *Tourism Geographies*, 14(2): 213-234.
- Steinbrink, M., Frenzel, F. and Koens, K. (2012). Slum Tourism: Poverty, Power and Ethics. *Development and globalization of a new trend in tourism* (pp. 1-19). F. Frenzel, K. Koens and M. Steinbrink (Ed.), London: Routledge Taylow&Francis Group.
- Thyberg, David. (2018). Trench Town, Jamaica Tourist Information. *USA Today*. <http://traveltips.usatoday.com/trench-town-jamaica-tourist-information-12441.html>, (Erişim tarihi: 28 Nisan 2018).

- Treacy, D. (December 2014). Tour the 'Villas Miserias' - the Buenos Aires slums that Pope Francis wanted to help. *The Journal* *ie*. <http://www.thejournal.ie/villas-miserias-buenos-aires-argentina-1828992-Dec2014/>, (Erişim tarihi: 27 Nisan 2018).
- Tripadvisor.com. (2013). *Favela Tour*. https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g303506-d1637149-Reviews-Favela_Tour-Rio_de_Janeiro_State_of_Rio_de_Janeiro.html, (Erişim tarihi: 13 Mayıs 2018).
- Tripadvisor.com. (26 August 2016). *A Must see !!!*. https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g147310-d3492922-r411227154-Trench_Town_Culture_Yard-Kingston_Kingston_Parish_Jamaica.html, (Erişim tarihi: 13 Mayıs 2018).
- Tripadvisor.com. (29 March 2013). *A "must do" if you go to Mumbai*. https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g304554-d1931951-r156834962-Reality_Tours_and_Travel-Mumbai_Maharashtra.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2018).
- Tripadvisor.com. (31 March 2013). *A must do for all travellers*. https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g304554-d1931951-r156834962-Reality_Tours_and_Travel-Mumbai_Maharashtra.html, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2018).
- Tripadvisor.com. (8 December 2017). *Insightful*. https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g303506-d1637149-Reviews-Favela_Tour-Rio_de_Janeiro_State_of_Rio_de_Janeiro.html, (Erişim tarihi: 13 Mayıs 2018).
- Tripadvisor.com. (8 February 2013). *The Real Bob Marley Experience*. https://www.tripadvisor.com.tr/ShowUserReviews-g147310-d3492922-r156708915-Trench_Town_Culture_Yard-Kingston_Kingston_Parish_Jamaica.html, (Erişim tarihi: 13 Mayıs 2018).
- Tuncer, B. (1993). *Nüfus Artışı ve Ekonomik Kalkınma. Hızlı Nüfus Artışının Sosyo-Ekonomik ve Çevresel Sorunları Semineri (3 Kasım 1992)*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1993-3.
- Weiner, E. (2008). *Slum Visits: Tourism or voyeurism?*. <https://www.nytimes.com/2008/03/09/travel/09heads.html>, (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2018).
- Williams, C. (2008). Ghettotourism and voyeurism, or challenging stereotypes and raising consciousness? Literary and non-literary forays into the favelas of Rio de Janeiro. *Bulletin of Latin American Research*, 27(4): 483-500
- Yasin, M. (2010). İmar Kanunu'nun 42. Maddesi- Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı ve Yeni Düzenleme Hakkında Bir Değerlendirme. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 16(3-4): 377-396.

Slum Tourism: Is it a solution or a problem?

Savaş YILDIZ

Professional Tourist Guide

Zafer YILDIZ

Karamanoğlu Mehmetbey University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,
Karaman/Turkey

Extensive Summary

The industrial revolution that emerged in England in the 1750s, brought upon the slums and the disorganized urbanization problem. When the unqualified labor force working in the agricultural sector started to migrate to the cities to work in the factories, the slum quarters emerged. In time these slum quarters where life standards were lower than the standards of urban life, have become the places for the people that are in the lowest income group. On the other hand, the industrial revolution caused the tourism sector to grow rapidly thanks to the technologies that developed in the fields of transportation and communication. However, the increase in the rate of urbanization was slower than the rate of migration from the rural areas to the urban areas and this caused increase in number of the slums. The main problem here is the arrival of the unemployed people from rural areas to the cities and trying to maintain the rural life and culture in the urban areas without the emergence of new employment opportunities in economy. This dual structure has become the most basic indicator of income distribution injustice in both developed and underdeveloped countries. In time, the charity trips of non-governmental organizations (NGOs) to the slums started to turn into touristic activities.

After the second World War, slum areas started to appear all over Asia, Africa and Latin America, as a result of the great migration from rural to urban areas. Curiosity about the slums is as old as the slums themselves. As a word “slum” was first used by the people living in slums in Ireland then usage of “slum” spread in 18th century Victoria London. It can be said that today’s slum tourism started with the visits of the poorest parts of London by the journalists and clergy who were accompanied by undercover police officers. Since the poor were not allowed in some parts of London that was another reason why the rich were curious about the slums. The first slum tours started in New York in 1880’s due to the desire of rich Londoners to visit the poorer districts of New York in order to compare them with the poorer districts of London. In the poor areas of New York, guidebooks for tourists with routes for walking tours began to become widespread during this time.

Slum tours emerged in 1880’s, and became a new type of tourism with the establishment of commercial tourism companies organizing slum tours. In developing countries in different part of the words slum tourism is menationed with different names

For instance, slum tourism is known as “favela tourism” in Brazil. Favela tourism started with the United Nations Conference on Environment and Development in 1992 in Rio De Janeiro when the journalists and political activists who came to the city for the conference visited Rocinha, the largest slum area in the city.

Smokey Mountains in Manila, the capital of the Philippines, is another destination for slum tourism. The name “Smokey Mountains” stems from the burning garbage hills in area.

Another destination for slum tourism is the garbage dump in Mazatlan in Mexico. Since 1997, the evangelical North American church community have started to organize tours called “dump tours” in Mazatlan for both local tourists coming from various holiday regions in country and foreign tourists traveling by cruise ships.

The slum tourism in Argentina started in 2004 with the name of “villa tourism”. The fact that the slum tourism in Argentina is called “villa tourism” is due to the fact that 10% of the country's capital city Buenos Aires (about 300,000 people) live in the slum district known as “Villas Miserias”.

The World Social Forum, organized in Nairobi, Kenya in 2007, was the starting point of the slum tourism in that country. Slum tours in Nairobi started similar to the development of favela tourism in Rio De Janeiro as political activists and journalists participating in the World Social Forum started to participate in slum tours for the Kibera slum district that organized by non-governmental organizations.

The spread of slum tourism and its importance has also caused some debates. Some critics argue that slum tourism are a problem rather than a solution because for them tour operators who organize tours to slums make money by exploiting the life of the poor living in slums. On the other hand, there are those who think that slum tourism is a solution because by slum tours people can witness and have an idea about the poverty by themselves instead of seeing or hearing about the poor life in different part of the world in news, magazines or social media.